

ΕΚ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ ΜΟΥ

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

ΜΙΑΝ φοράν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν βουλευτὴς τις ἀγορεύων ἀνέφερε πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης του καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, προσέθηκε δὲ ἀμέσως μὲ τὸν ἐμφαντικὸν τόνον τῆς φωνῆς του :

— Καὶ γνωρίζετε, κύριοι, τί ἦτο ὁ Μέγας Ναπολέων ;

Ἡ Βουλὴ ἔμεινεν ἐμβρόντητος· δὲν συνίστατο βεβαίως ἀπὸ ἱστορικοὺς ὡσὰν τὸν Θιέρσον ἢ ὡσὰν τὸν Ράγκε, ἀλλὰ τέλος πάντων χᾶτι ἐγνώριζον καὶ αὐτοὶ διὰ τὸν ἄνδρα, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα καὶ ἡ δόξα ἐπλήρωσαν ὁλόκληρον τὸν αἰῶνά μας. Καὶ ὅμως ἥρω-τῶντο ἂν τὸν ἐγνώριζον ! Τίς οἶδεν ὅμως ; ἴσως ἦτο κανὲν ρητορικὸν σχῆμα καὶ ὁ ρήτωρ τὸ μετεχειρίζετο διὰ νὰ ἐκφέρῃ ὀρισμὸν τινα εὐστοχον καὶ πρωτότυπον, ἐξ ἐκείνων ὅπου ἀφίουν ἐποχὴν.

Καὶ ὁ ρήτωρ ἀφοῦ ἐσιώπησεν ἐπὶ στιγμὴν, ἀνανεύων ἔπειτα καὶ βλέπων τοὺς συναδέλφους του διὰ μέσου τῶν στρογγύλων μαύρων διοπτρῶν του, μὲ ἦθος αὐτάρεσκον ὡς σοφὸς διδάσκαλος ἐναθρονόμενος ἐπὶ τῇ ἀπορίᾳ τῶν μαθηταρίων του, κατήνεγκεν ἔπειτα σφοδρῶς τὴν πυγμὴν ἐπὶ τοῦ βήματος, ὡς συνείθιζε, καὶ ἀπήγγειλε μὲ στόμφον τοὺς ἐξῆς αξιομνημονεύτους λόγους :

— Ὁ Μέγας Ναπολέων, κύριοι, ἦτο . . . μέγας ἀνὴρ !

Καὶ ὅμως τὸ ὁμολογῶ, ἀφοῦ ἀνέγνωσα περὶ τοῦ μεγάλου Κορσικανοῦ ὅ,τι ἡδυνήθη ν' ἀναγνώσω, τὸν Θιέρσον καὶ τὸν Βάλτερ Σχώτ, τοὺς στίχους τοῦ Οὐγκώ καὶ τοῦ Ἀίνε, τοῦ Βερανζέρου καὶ τοῦ Μαντζόνι, τοῦ Αὐγούστου Μπαρμπιέ καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, (ὅστις ἀπὸ πολλὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ ἀπέδωκε καὶ ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν) καὶ τ' Ἀπομνημονεύματα τῆς Ἀγίας Ἑλένης καὶ τὸ κατηγορητήριον τοῦ Λανφρέ καὶ τὴν ἀνατομικὴν ἀνάλυσιν τοῦ Ταῖν καὶ τόσα ἄλλα παρεμπύπτοντα, ἅτινα δὲν ἀναφέρω, διὰ νὰ μὴ φανῶ ἐπιδεικνύων πολυμαθεῖαν, καὶ ἀφοῦ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἐσχημάτισα γνώμην καὶ ἠθέλησα νὰ τὴν

διατυπώσω ἐν μιᾷ φράσει συνοπτικῇ καὶ εὐγλώττῳ, καθὼς ὁ ἀπλοῦς ἐκεῖνος Μασσαλιώτης ὅστις, ἀφοῦ κατέγεινεν ἐπὶ πολὺν χρόνον ν' ἀναγραμματίσῃ τὰς Cesar l' empereur δὲν εὗρεν ἄλλον ἀναγραμματισμὸν εἰμὴ τὸ l' empereur César, κατέληξα μετὰ πολλὰ εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἔκφρασις ἡ διερμηνεύσασα πιστότερον τὴν ἰδέαν μου ἦτο αὕτη ἐκείνη ἡ ἀφελὴς τοῦ Ἑλλήνου βουλευτοῦ :

— Ὁ Μέγας Ναπολέων ἦτο . . . μέγας ἀνὴρ !

Ἄλλ' ἀποδῶμεν ἐκάστῳ τὸ οἰκεῖον. Διὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς ἐξόχου ταύτης φράσεως δὲν δυνάμεθα νὰ καυχηθῶμεν οὐδ' ἐγώ, οὐδ' ὁ ρηθεὶς βουλευτής. Ἡ δόξα ἀνήκει εἰς τὸν μέγαν Ἐξαρχόπουλον. Πολὺ πρὶν ἢ ἀπαγγελθῇ ἡ φράσις εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινοβούλιον, τὸ σέμνωμα αὐτὸ τῆς Ἀμοργοῦ εἶχε γράψῃ τὸν περιβόητον καὶ ἔμπλεον Ὀλυμπίου μεγαλείου στίχον :

Ναπολέω, Ναπολέω,
Εἶσαι μέγας ! ἐγὼ σοῦ τὰ λέω !

* *

*

Ἀνδρὸς χαρακτήρ ἐκ λόγων γνωρίζεται. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν ἐτι περισσότερον. Ἐν τῇ μονώσει, ἐν ᾗ γράφεται ἡ ἐπιστολὴ ὁ ψυχικὸς χαρακτήρ μὴ δεσμευόμενος ἐξ ἀμέσων ἐντυπώσεων, περιβάλλεται καὶ αὐτὸς τρόπον τινὰ τὸν κοιτωνίτην του, ὅσον δὲ ἐπιτετηδευμένον καὶ ἂν ἦνε τὸ ὕφος, διαφαίνεται, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, γυμνός.

Ὁ Ναπολέων ἔγραφε σπανίως κατὰ τὸ κυρίως αὐτοῦ ἐνεργὸν στάδιον· ἀνὴρ δράσεως κατ' ἐξοχὴν, δὲν ἤρεσκετο νὰ κατατρίβῃ τὸν καιρὸν του γράφων, εἰμὴ ὅτε καὶ διὰ τῆς γραφίδος ἐδημιούργει. Συγγραφεὺς ὑπῆρξε κατὰ τὴν πρώτην του νεότητα, γράψας πραγματείας καὶ διηγήματα, φέροντα τὴν σφραγίδα τῆς ἐπιτετηδευμένης αἰσθηματικότητος τῆς ἐποχῆς του ὅτε οὐδὲν ἀκόμη προεμήνυε τὸ μεγαλεῖόν του. Ἀπέθηκε τὸν κάλαμον τοῦ ἐνδοῦ τοῦ σταδίου, ὅτε κατὰ τὸν Οὐγκὼ ■

 Dejà Napoléon perçait sous Bonaparte,

τὸν ἐπανελάβε δὲ εἰς τὴν νησιδα, ἧτις ἐχρησίμευσεν ὡς εἰρκτῇ καὶ τάφος του κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἐπιβεβλημένης ἀργίας του καὶ ἔγραψεν, ἰδιοχείρως ἢ ὑπαγορεύων, τὴν ἱστορίαν τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐκστρατειῶν. Ἐν τῷ μεταξύ ὅ,τι συνεδέετο ἀμέσως μετὰ τὴν δρᾶσίν του τὴν μεγαλοφυᾶ καὶ ἀπέραντον συνέτασεν ὁ ἴδιος τῆς τοιαύτης δ' ἐργασίας του μνημεῖον ὑπελειφθήσαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὰ πολεμικὰ του δελτία καὶ αἱ ἐπιστολαί.

Τὰ πρῶτα παρέμεινον ὡς ὑπόδειγμα τοῦ ὅλως ἰδιαιτέρου αὐ-

τοῦ εἶδους τῆς φιλολογίας. Ἐν αὐτοῖς μὲ ὕψος ἰδιόρρυθμον, ἀλλ' ἔντονον, βροντᾷ, ἀστροάπτει, ζυγκυκᾷ τὴν Εὐρώπην, ὡς ὁ Περι- κλῆς ἄλλοτε τὴν Ἑλλάδα, ἀπειλεῖ ἢ βραβεύει, ἐγκωμιάζει ἢ κα- τακρίνει, διανέμει τὴν δόξαν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ καὶ χαράσσει τὰ ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐπιθυμεῖ νὰ βαδίσῃ ἡ ἱστορία, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὴν ἤθελε νὰ σύρῃ δεσμίαν ἐξόπισθεν τοῦ ἄρματος του ὁ αὐταρχικώτατος δορυκτῆτωρ. Ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ὀνομα- σίαν τῶν μαχῶν ἐννοεῖ ν' ἀποδίδῃ ἐκεῖνος· οὕτως, ἐπὶ παραδείγ- ματι, ἀνέγνωσα κάπου ὅτι ἡ στρατιὰ ἡ πολεμήσασα πεισματωδῶς παρὰ τὸν Δούναβιν κατὰ τῶν Αὐστριακῶν ἐν ἔτει 1809 ἔμαθεν ὅτι ἡ μάχη ἐκείνη τῆς 6 Ἰουλίου ἀπεκλήθη μάχη τοῦ Βάγραμ ἐκ τῆς παρισινής Ἐπισήμου Ἐφημερίδος. Καὶ ἡ μὲν ἐπίσημος ἱστορία ὑπέκυψε δορυάλωτος ἐνόσω ἐκεῖνος ἐκυριάρχει· ἀλλ' ἡ ἀληθὴς καὶ ἀνεξάρτητος ἐτήρησε τὴν ἀδέκαστον αὐτῆς εὐσυνει- δησίαν· ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ λαλήσῃ, ἀνεστήλωσε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀπέδωκεν ἐκάστω τὸ πρέπον. Καὶ ἀναφέρω πρὸς πίστωσιν δύο μόνα παραδείγματα. Ὁ στέφανος τὸν ὅποιον ὁ ἄπληστος δόξης στρατηλάτης ἐπεφύλαξε δι' ἑαυτὸν ἐπὶ τῇ περιφήμῳ νίκῃ τῆς Ἰένης, ἀπεδόθη κατόπιν ὑπὸ τῆς ἱστορίας εἰς τὸν ἐπιφανῆ στρα- τάρχην Δαβού, τὸν ἥρωα τοῦ "Αουερσταδ, εἰς ὃν ἀνῆκεν. Ἡ δὲ προαναφερθεῖσα μάχη τοῦ Βάγραμ ἡ διαλαληθεῖσα ὡς νίκη ἐθεω- ρήθη κατόπιν ὑπὸ τῆς ἱστορίας μᾶλλον ὡς ἦττα, ὅπως δὲν θεω- ροῦνται νίκαι καὶ ἡ τοῦ Ἑσλιγκ καὶ ἡ τοῦ Αὐλώ (1).

Αἱ δὲ ἐπιστολαὶ ἦσαν πολυάριθμοι καὶ περισυλλεγεῖσαι ἀπὴρ- τισαν ἀρκετοὺς τόμους. Πολλὰ ἐκδόσεις αὐτῶν ἐγένοντο, ἀλλὰ πᾶσαι ἀτελεῖς. Ἡ σχετικῶς πληρεστέρα ἦτο ἡ γενομένη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Δευτέρας Αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἐπιτροπῆς προεδρευομένης παρὰ τοῦ πρίγκιπος Ναπολέοντος, τοῦ περιφήμου Πλὸν-Πλὸν. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐκδόσεως ταύτης διὰ λό- γους εὐνοήτους ἐξωβελίσθησαν ἀρκεταὶ ἐπιστολαί, θεωρηθεῖσαι ἀσύμφοροι διὰ τὴν ναπολεοντικὴν παράδοσιν. Περὶ τούτων, δημο- σιευθεῖσων πρό τινος, ὁ λόγος.

*
* *

Συμποσοῦνται εἰς πεντήκοντα περίπου καὶ περιλαμβάνουσιν

(1) Τὴν μάχην τοῦ Βάγραμ θεωρεῖ ὡς ἦταν μᾶλλον καὶ αὐτὸς ὁ Lanfrey. Αἰχμάλωτοι κατ' αὐτὴν δὲν συνελήφθησαν ἐκθρικὰ τηλεβόλα ἐννέα, ἀλλ' οἱ Αὐστριακοὶ ἐκυριεύσαν δεκαπέντε τοιαῦτα γαλ- λικά. Ὅτε ἀνεγγέλθη τὸ τοιοῦτο εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ἀπήντησε ψυ- χρῶς καὶ ὥσει ἀφηρημένος: Δεκαπέντε, μείον ἐννέα, ὑπόλοιπον ἔξ.— καὶ οὐδὲν ἄλλο.

ολόκληρον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς πρώτης Αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ Θερμιδώρου τοῦ IB' ἔτους (Αὐγούστου τοῦ 1804), διότι ἴσχυεν ἀκόμη τότε ἡ ἐπαναστατικὴ χρονολογία, μέχρι τοῦ 1815. Ἀποτείνονται αἱ πλεῖσται πρὸς τὸν διάσημον Φασέ, τὸν ἐπὶ τῆς ἀστυνομίας ὑπουργὸν του, πρὸς τὸν διάδοχον αὐτοῦ στρατηγὸν Σαβαρύ, πρὸς διαφόρους ἀνωτέρους λειτουργοὺς τοῦ Κράτους, πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα Εὐγένιον, πρὸς τὸν Μυρά καὶ πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν Μαρίαν Λουίζαν. Εἶνε πᾶσαι ὀλιγόστιχοι καὶ ἀφορῶσιν εἰς παντοῖα θέματα, ἰδίᾳ δὲ εἰς ζητήματα τῆς ὑπηρεσίας.

Εὐθὺς ἀμέσως ἐμποιοῦσιν κατάπληξιν ἐν αὐτοῖς δύο τινά· ἐν πρώτοις τὸ ἔκτακτον σθένος τοῦ νοῦς τοῦ γράφοντος, ὅστις ἐγγὺς ἢ μακρὰν τῆς καθέδρας τοῦ βασιλείου του σκέπτεται περὶ πάντων, προνοεῖ περὶ πάντων, ἔχει γνῶσιν πάντων τῶν συμβαινόντων. Τίποτε δὲν τοῦ διαφεύγει· ἐκ τῶν λαμβανόντων χώραν εἰς τὸ Κράτος αὐτοῦ τὸ ἀπέραντον, τὸ χαῶδες, εἰς τὸ ὅποιον συνέπηξε μὲ δύναμιν κοσμογονικὴν λαοὺς καὶ φύλα καὶ γλώσσας καὶ ἤθη ἀνόμοια, τὸ πνεῦμά του δὲ τὸ ἰσχυρὸν πτερυγίζει ἀπὸ ἰδέας τινὸς μεγάλης, σχετιζομένης μὲ ὕψιστον πολιτικὸν συμφέρον, εἰς λεπτομέρειαν ὅλως δευτερευούσης σημασίας. Ἐπειτα προξενεῖ ζωηρὰν ἐντύπωσιν τὸ ὕφος του τὸ συνεπτυγμένον, τὸ τραχύ, τὸ ἀπότομον, τὸ ἀτμηλὲς ἄλλα πάντοτε νευραῖες. Ὅσον καὶ ἂν θέλῃ νὰ τορνεύσῃ τὴν φράσιν του, πάντοτε αὐτὴ ἔχει τὸν τόνον προσταγῆς βραχείας καὶ μὴ ἐπιδεχομένης ἀντίρρησης, ἣτις ὑπενθυμίζει: τὸ *concitato imperio* τῆς Ὠδῆς τοῦ Μαντζόνι.

Ἄς ἀναλύσωμεν τὸ περιεχόμενον μερικῶν ἐξ αὐτῶν· ἰδοὺ ἐπὶ παραδείγματι ἡ πρώτη αὐτῶν γραφεῖσα πρὸς τὸν Φουσέ συνεπείᾳ φαίνεται παραπόνων καὶ ἐξηγοῦσα αὐτῷ ὅτι ὁ μανδῦας τῆς στολῆς τῶν μελῶν τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος κατηργήθη ὡς λίαν πολυτελής. «Ἄλλως τε, προσθέτει εἰρωνικῶς, δὲν προεῖδα ὅτι εἰς τὸ πρᾶγμα τοῦτο θ' ἀποδίδετο σπουδαιότης.» Εἰς ἐτέραν ἐπιστολὴν ζητεῖ νὰ μάθῃ τίνες οἱ πράκτορες οἱ περιερχόμενοι τὸ διαμέρισμα τοῦ Μοντενόττε καὶ κακολογοῦντες τὸν κώδικά του!

Ἀντιπολίτευσιν δὲν ἐννοεῖ κανενὸς εἶδους. Ἐκ Πούλτσου τῆς Πολωνίας ὑπὸ ἡμερομηνίαν 31 Δεκεμβρίου 1806 ἐξακοντίζει τὸν ἐξῆς κεραυνὸν ἐντὸς φακέλλου, κατὰ τὴν περίεργον φράσιν τοῦ μακαρίτου Ἀχιλλέως Παράσχου: «Κύριε Φουσέ, εἰάν ὁ κ. Σενιέ εἶπῃ τὸ ἐλάχιστον ἐναντίον μου, εἰδοποίησέ τον ὅτι θὰ διατάξω νὰ καθερχθῇ εἰς τὰς νήσους τῆς Ἀγίας Μαργαρίτας. Ὁ καιρὸς τῶν ἀστείότητων παρῆλθεν· ἄς μένῃ ἡσυχός· αὐτὸ εἶνε τὸ μόνον δικαίωμα τὸ ὅποιον ἔχει!» Προκειται περὶ τοῦ ποιητοῦ Μαρίου Ἰωσήφ Σενιέ, τοῦ ἐκ μητρὸς ἔχοντος ἑλλη-

νικήν τὴν καταγωγήν ⁽¹⁾ καὶ ἀδελφοῦ τοῦ πολυχλαύστου ποιη-
τοῦ Ἀνδρέου. Ὁ Μάριος Ἰωσήφ ἐ χρημάτισε πληρεξούσιος ἐν τῇ
Συμβατικῇ συνελεύσει, ὑπῆρξε δὲ ὁ ἐπίσημος ὑμνωδὸς τῆς Ἐ-
παναστάσεως. Προσεποιεῖτο τὸν ἄκρατον δημοκρατικὸν καὶ κατη-
γορήθη μάλιστα ὅτι διὰ τὰ ἐπιδείξει ρωμαϊκὴν ἀκαμψίαν, ἀφῆκε
τὸν ἀδελφὸν του Ἀνδρέαν νὰ καρατομηθῇ, ἀλλ' αἱ νεώτερα ἱστο-
ρικαὶ ἔρευναι τὸν ἀπαλλάττουσι τοῦ τοιοῦτου ὀνειδούς, πιστο-
ποιῶσαι ὅτι αἱ πρὸς διάσωσιν τοῦ ἀδελφοῦ ἀπόπειραί του ὑπῆρ-
ξαν ἀνίσχυροι. Μετὰ τὰ ἐπελθόντα πολιτικὰ συμβάντα καὶ τὴν εἰς
τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Ναπολέοντος, ὁ Σενιέ, ὡς πολλοὶ ἄλλοι
συνάδελφοί του, ἔλαβε στάσιν ἡδικομένου καὶ δυσηρεστημένου
ἀπέναντι τοῦ θριαμβευτοῦ. Ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης, ὅστις δὲν ἐχώ-
νευε τοὺς παλαιούς Ἰακωβίτους ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες ἔκαμψαν τὸν
τράχηλον ἐνώπιόν του, οἳ ἦσαν ὁ Φουσιέ, ὁ Καμβασερές, ὁ
Ζὰν-Μπὸν, Σαίντ-Ἀνδρέ, ὁ Μερλὲν καὶ ἄλλοι, δὲν ἔπαιζε μὲ τὰ
τοιαῦτα πείσματα ὅπως τὸ λέγει καθαρά. Νὰ καθίσῃ ἡσυχος!
αὐτὸ μόνον τὸ δικαίωμα ἔχει!... Μεγάλῃ ὄντως ἡ μακροθυμία
τοῦ ἀνδρὸς τοῦ παρέχοντος τοιαῦτα δικαιώματα!

Ἀλλ' ἡ ἐπιστολὴ ἔχει καὶ ἐπίλογον τὸν ἐξῆς: «Μὴ ἀφίσῃς
νὰ πλησιάσῃς εἰς Παρισίους ἐκείνην ἢ ἀχρεΐα (*cette coquine*)
κυρία Στάελ. Γνωρίζω ὅτι εὐρίσκεται κάπου εἰς τὰ περίξ.»
Γνωστὴ εἶνε ἡ ἔχθρα ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ
τῆς Στάελ, ὅπως εἶνε γνωστὸν καὶ τὸ ἀνέκδοτον, καθ' ὃ ὅτε ἡ τε-
λευταία αὕτη τὸν ἠρώτησε φιλαρέσκως ποίαν ἐκ τῶν γυναικῶν
προτιμᾷ, ἐκεῖνος ἀπήντησε: «τὴν ἔχουσαν τὰ περισσότερα τέ-
χνα» καὶ ταυτοχρόνως ἔστρεψεν ἀποτόμως τὰ νῶτα. Ἀλλὰ πάλιν
νὰ φθάσῃ ἡ ἐχθροπάθειά του μέχρι τόσης σκαιότητος ὥστε ν'
ἀποκαλῇ ἀχρεΐαν τὴν συγγραφέα τῆς *Korinthe*, δὲν τὸ ἐπερί-
μενε κανεὶς. Ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν ἠγάπα πολὺ τὰς λογίας γυναῖ-
κας καὶ ἰδιαίτερος ἐξ αὐτῶν ἀπεστρέφετο ὅσας, ὅπως ἡ Στάελ, ἡ
θυγάτηρ τοῦ Νέκερ, ἀνεμιγνύοντο εἰς τὴν πολιτικὴν· ἀλλ' ἂν κρί-

ἔσ' ⁽¹⁾ Τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς τῶν Σενιέ φέρεται εἰς τὰ γαλλικὰ κείμενα
(«Οὐα καὶ *Andre Chénier* par Paul Morillot, professeur à
la Faculté des lettres de Grenoble, Paris, Lecène, Ludin et Gie,
1894] Ἐλισάβετ Σαντι-Σλομάκα. ἀλλὰ πιθανώτατα εἶνε παρεφθαρμένον.
Ἡ οἰκογένεια αὐτῆς ἐκ Κύπρου ἔλκουσα τὸ γένος εἶχεν ἀποκαταστῇ πρὸ
πολλοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μία τῶν ἀδελφῶν τῆς κυρίας Σενιέ ἐνυμ-
φεύθη ὡσαύτως Γάλλον, τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπίτροπον τῶν Μασ-
σαλιωτῶν ἐμπόρων ὀνόματι Ἀμίκ, ἐγένετο δὲ ἐκ θυγατρὸς μάμμη
τοῦ ἐνδόξου ἱστοριογράφου καὶ πρώτου προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρα-
τίας Ἀδόλφου Θιέρσου.

νωμεν ἐκ τοῦ ὕφους τῶν ἀνωτέρω δύο ἐπιστολῶν, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι δὲν ἔτρεφε πολλήν στοργήν πρὸς τὴν φυλὴν ἐν γένει τῶν λογίων, ἐξαιρέσει ἴσως τοῦ Κορνηλίου, περὶ οὗ ἔλεγεν ὅτι ἂν ἔζη θὰ τὸν ἔκαμνε πρίγκιπα καὶ τοῦ καλοῦ κάγαθοῦ Βερναρδίνη δὲ Σαὶν-Πιέρ, τοῦ συγγραφέως τῶν κατὰ Παῦλον καὶ Βιργινίαν. Περὶ τῆς φιλολογίας ὅμως ἐν γένει εἶχεν ὁ Ναπολέων ἰδέας περιεργότητας. Ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Καμβασερές, γραφείσῃ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν (12 Δεκεμβρίου 1808) καὶ δημοσιευθεῖσῃ ἐν ἑτέρᾳ, προγενεστέρᾳ συλλογῇ γράφει ἐπὶ λέξει : « Παράπονα γίνονται ὅτι δὲν ἔχομεν φιλολογίαν· πταίει εἰς τοῦτο ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν. » Καὶ ἡ μὲν ἔννοια τοῦ γράφοντος, καθ' ἃ ἐξάγεται ἐξ ἄλλων περιστατικῶν, ἦτο ὅτι ὤφειλεν ἡ κυβέρνησις του διὰ παροχῶν καὶ ἐνθαρρύνσεων νὰ δημιουργήσῃ φιλολογίαν ἀφωσιωμένην εἰς τὴν δυναστείαν διότι ἐπίστευεν ἀδιστακτικῶς ὅτι καὶ φιλολογικὰ ἀριστουργήματα ἠδύναντο διὰ τῆς προσταγῆς του νὰ παραχθῶσιν. Ἄλλ' ὅπως ἀφελῶς διατυποῦται ἡ φράσις, ὑπενθυμίζει τοὺς περιέρρους στίχους :

Je suis tombé par terre
C' est la faute à Voltaire ;
Le nez dans le raisseau,
C'est la faute à Rousseau.

Ἡ ὀργὴ ἐκδηλοῦται συνεχέστερον εἰς τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπιστολάς· μερικαὶ φράσεις αὐτῶν ὁμοιάζουσι μὲ βρυχηθμόν λέοντος ἢ μὲ τὸν κρότον λάβας ἐξακοντιζομένης ὑπὸ ἡφαιστείου. Ψέγει δριμύως τὸν ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας, διότι προκειμένου περὶ τινος προξένου τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς συνεννοήθη μετὰ τῆς πρεσβείας αὐτῶν. « Ἡ ἀστυνομία μου δὲν γνωρίζει καμμίαν πρεσβείαν, γράφει. Εἶμαι κύριος εἰς τὸ Κράτος μου καὶ δύναμαι νὰ συλλάβω πάντα ὑποπτον. Καὶ αὐτὸν τὸν πρεσβευτὴν τῆς Αὐστρίας θὰ συνελάμβανα, ἐὰν ἀνεμιγνύετο εἰς πολεμικὰς μηχανορραφίας. » Διότι δὲ εἰς Καινιζβέργην ἐτόλμησάν τινες νὰ συοίξωσι δύο ἡθοποιούς ἐμφανισθέντας εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου ἐν τινὶ παραστάσει δράματος μὲ στολὴν γάλλων ἀξιοματικῶν, ἐγένετο ἑξαλλος καὶ ἀπῆτησεν, ὡς γράφει, παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσίας νὰ δοθῇ αὐτῷ ἄμεσος ἱκανοποίησις διὰ τοῦ τυφεκισμοῦ δύο ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐνόχων τοῦ φοβεροῦ τούτου ἐγκλήματος ! Καὶ ἡ σκληρὰ ἐπιθυμία του, ἡ προσταγὴ μᾶλλον, βεβαίως θὰ ἐξετελέσθη, ἀφοῦ καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ὁ ἀτυχὴς βιβλιοπώλης Πάλμ ἐκ Νυρεμβέργης ὑπέστη τὸν διὰ τυφεκισμοῦ θάνατον παρὰ τὴν ἰκετευτικὴν παρέμβασιν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Βρανάου, ἔνθα

ἐξετελέσθη ἡ ποινὴ του, διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ἔπεμψε πρὸς τινὰ ἀνταποκριτὴν του φυλλάδιον καθαπτόμενον τῆς ἐν Γερμανίᾳ πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος. Ὁργίζεται διότι τοῦ ἐπαρουσίασαν κυρίαν τινὰ χωρὶς νὰ τοῦ τὸ προαναγγείλῃ. Ὁργίζεται διότι εἰς τὰς δευτερευούσας πρεσβείας καὶ τὰ προξενεῖα γίνεται χρῆσις τῆς αὐτοκρατορικῆς του οἰκοστολῆς ἐνῷ αὐτὸς τὸ τοιοῦτο προνόμιον μόνον εἰς τοὺς *ambassadeurs* του τὸ ἐπιτρέπει· ὀργίζεται διότι ὁ ἐν Παρισίοις πρεσβευτὴς τοῦ βασιλείου τῆς Ἰταλίας, ὅπερ κυβερνᾷ αὐτὸ αὐτοῦ ὁ πρόγονός του Εὐγένιος, διάγει βίον ἄσπικτον. Ἐπιπλήττει σφοδρῶς τὸν γυναικαδελφόν του Μυρά, βασιλέα τῆς Νε. πόλεως, διότι κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ προστάτου τῆς πόλεως ἁγίου Ἰανουαρίου ἐπέδειξεν ὑπερβολικὴν εὐλάβειαν (*des singeries*, λέγει τὸ κείμενον), προστίθῃσι δέ: «Ἡ ὑπερβολὴ περὶ τὰ τοιαῦτα οὐδένα πλανᾷ καὶ γίνεται πρόξενος κακοῦ» Ἀγανακτεῖ διότι ἀνακινουῦνται εἰς τὰς ἐφημερίδας θεολογικὰ ζητήματα. «Τί σημαίνει, ἐπάγεται, ἐὰν οἱ ἱερεῖς εἶνε ἔγγαμοι ἢ ὄχι; Δὲν πρέπει νὰ ἐνοχλῇται τὸ Κράτος μὲ αὐτὰς τὰς ἀνοησίας.» Βίαιος καὶ αὐταρχικὸς προτάσσει τὸ ἐγὼ του παντοῦ καὶ πάντοτε μὲ τὴν ἀποκλειστικότητα τοῦ ἐβραϊκοῦ μονοθεϊσμοῦ. Πρὸς τὸν Λαβαλέτ, διευθυντὴν τῶν ταχυδρομείων, γράφει ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ βλέπῃ πάσας τὰς ἐπιστολάς τὰς πρὸς ἐρχομένας ἐξ Ἰσπανίας, ἐκτὸς τῶν περιοριζομένων εἰς ὅλως ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις. Μαθὼν ὅτι ὁ Πάπας κόπτει ἐν Ρώμῃ νομίσματα φέροντα τὴν εἰκόνα του, διατάσσει νὰ παύσῃ ἡ κατασκευὴ τῶν, διότι εἰς τὸ ἐξῆς μόνον νομίσματα φέροντα τὴν ἰδικήν του προτομὴν ἐπιτρέπεται νὰ κόπτονται. Πρὸς τὸν ὑπουργὸν δὲ τῆς ἀστυνομίας Σαβαρύ, προκειμένου περὶ τινῶν κατοίκων τῶν νομῶν τῆς Βελγικῆς καὶ τῶν Ὑπεραλπειῶν λέγει κατηγορηματικῶς: «Καταστήσατε γνωστὸν εἰς τοὺς ἔχοντας ἐξ αὐτῶν χόρας πρὸς ὑπανδρεῖαν ὅτι δὲν δύνανται νὰ τὰς ἀποκαταστήσωσιν ἄνευ τῆς συναινέσεώς μου, διότι προτίθεμαι νὰ τὰς νυμφεύσω μετὰ Γάλλων διακριθέντων εἰς τοὺς στρατοὺς μου.» Οὐδὲ σκιά ἐλευθεροτυπίας ὑπάρχει ὑπὸ τὸ σιδηρεὸν κράτος του. Διότι μία ἐφημερίς τῆς Ὀλλανδίας ἔγραψεν ὅτι ὁ Πάπας δικαιοῦται ν' ἀφορίζῃ τοὺς ἡγεμόνας, ἡ ἐφημερίς πρέπει νὰ παυθῇ καὶ οἱ συντάχται νὰ καταδιωχθῶσιν. Διότι μία ἄλλη ἐφημερίς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἔγραψεν ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας, ὁ αὐτοκράτωρ παραπονεῖται πικρῶς πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν του ὅτι ἀκόμη δὲν ἐγένοντο παραστάσεις ὅπως παυθῇ ἡ ἐφημερίς ἢ ἀντικατασταθῇ ἢ σύνταξις τῆς. Ἡ ἐξωτερικὴ του πολιτικὴ διαφαίνεται πολλάκις μεταξὺ τῶν γραμμῶν του. Ἡδὴ ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Αὐστερλιτζ ἐπεδίωκεν ἐπιτηδεῖως τὴν μετὰ τῆς Ρωσσίας προσέγγισιν καὶ ἰδίᾳ τὴν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλε-

ξάνδρου προσωπικήν φιλίαν. Ἀπεναντίας πρὸς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν τῆς Πρωσσίας διάκειται δυσμενέστατα. Ἀποδείξεις ἔστω ἡ ἐξῆς ἐπιστολὴ τοῦ, χρονολογουμένην ἐκ Βενετίας τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1807, ἣτις ἀξίζει τὸν κόπον νὰ δημοσιευθῇ ὁλόκληρος :

« Ἐλαβα τὴν ἐπιστολήν σου, γράφει πρὸς τὸν στρατάρχην Βίκτωρα. δι' ἧς μοι καθιστᾷς γνωστὸν ὅτι ὁ πρίγκιψ Αὐγουστος τῆς Πρωσσίας συμπεριφέρεται κακῶς. Τὸ τοιοῦτο δὲν μ' ἐκπλήττει, διότι ὁ πρίγκιψ εἶνε ἡλίθιος. Διῆλθε τὸν καιρὸν τοῦ ἐρωτοτροπῶν πρὸς τὴν κυρίαν Στάελ, ὥστε φυσικὸν ἦτο ν' ἀποκομίσῃ τοιαύτας ἀρχάς. Δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀφίσωμεν. Ἀνακοίνωσέ του ὅτι ἐὰν καὶ πάλιν φωραθῇ καταλαλῶν θὰ συλληφθῇ καὶ θὰ καθαιρεθῇ, θὰ τοῦ σταλῇ δὲ σύντροφος πρὸς παρηγορίαν τοῦ ἡ κυρία Στάελ. Εἶνε τόσον κουτοὶ ὅλοι αὐτοὶ οἱ πρίγκιπες τῆς Πρωσσίας ! »

Τὰ μεγάλα ὅμως καὶ φιλόδοξα σχέδιά του δὲν τὸν ἀποροφῶσιν ἐντελῶς ὥστε νὰ λησμονῇ τὰ ἥττονος σπουδαιότητος ζητήματα. Κᾶποιος φοιτητῆς τῆς ἱατρικῆς διέδιδε σπερμολογίας ἀναφερομένας εἰς τὸν θρύλον περὶ τοῦ πλαστοῦ δῆθεν θανάτου τοῦ νεαροῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΖ'. ὅς εἶχεν ἀκούσει παρὰ τοῦ ἱατροῦ Πελλετάν, τοῦ ἐπισκεφθέντος τὸν ἀτυχῇ Δελφίνα εἰς τὴν εἰρκτὴν τοῦ Τέμπλου κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1795, ὅτε ἀπεβίωσε. Κατόπιν τὸ πρᾶγμα ἐγένετο καῶπως σπουδαιότερον, διότι ἀνεφάνη ὁ ἀγύρτης Νάουνδορφ, ὅστις διετείνετο ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ἐκ τῆς εἰρκτῆς δραπετεύσας Βουρβωνίδης. Ἐν τούτοις ὁ φιλύποπτος Κορσικανὸς ἔκτοτε ἤθελε νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐνοχλητικὴν φήμην καὶ διέταξε τὴν ἐκ Παρισίων ἀπέλασιν τοῦ ἀκριτομήθου φοιτητοῦ.

Μία κάποτε κυρία P.... (Ἡ κυρία Ρεκαμιέ ἴσως :) τηρεῖ ἐν Παρισίοις διαγωγὴν ἀπρεπῇ καὶ τὸ *boudoir* αὐτῆς κατέστη σκανδαλωδέστατον, ὃ δὲ Ναπολέον ἐκ προνοίας μᾶλλον ὅπως μὴ ὑπάρχωσι κέντρα κακολόγου λεσχηνείας ἢ κηδόμενης τῶν δημοσίων ἡθῶν, διατάσσει τὸν Καμβασεζὲς ν' ἀνακοινώσῃ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν σύζυγον διὰ νὰ παρέμβῃ καὶ μεταβάλλῃ τὴν διαγωγὴν τῆς συζύγου, εἰ δ' ἄλλως θὰ ἡναγκάζετο νὰ τὴν ἀποδοκιμάσῃ δημοσίᾳ. Ὡς καὶ αὐτὰ τὰ λεγόμενα ἐν τοῖς καπηλείοις, τὰ ὁποῖα ἐμάνθανε βεβαίως δι' ἰδιαιτέρων κατασκόπων, ἐάρασσον τὰ νεῦρα τοῦ. « Ἐπληροφόρηθην, γράφει πρὸς τὸν Σαβαρύ, ὅτι πολὺ ἀπροεπεῖς διαλέξεις γίνονται ἐν τινι οἶνοπωλείῳ τῆς ὁδοῦ Ἀγίου Ὁνωράτου, παρὰ τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ Βιβλιοθήκης. Πρέπει νὰ ἐπιτηρῶνται τὰ τοιαῦτα οἶνοπωλεῖα. »

Καὶ ἐν τῷ μέσῳ ὅλων αὐτῶν τῶν φροντίδων, μικρῶν καὶ μεγάλων, ὁ ἀκαταπόνητος γίγας δὲν λησμονεῖ νὰ διδῇ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μαθήματα περὶ τῆς τέχνης τοῦ κυβερνᾶν εἰς τοὺς ὑφιστα-

μένους του. Ὅπου δὴποτε καὶ ἂν εὐρίσκηται, εἰς τὴν ἐξοχικὴν τοῦ ἔπαυλιν ἢ εἰς τὸ στρατόπεδον, εἰς τὴν Γαλλίαν ἢ εἰς τὴν Γερμανίαν, εἴτε ἀπολαύων τῶν ἀγαθῶν τῆς βραχείας εἰρήνης, εἴτε προαλειφόμενος εἰς νέους κρατεροὺς ἀγῶνας, αὐτὸς εἶνε ὁ μέγας ρυθμιστὴς τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Κράτους του, ἢ κάλλιον αὐτὸς δύναται νὰ καυχῇθῃ ὅτι εἶνε τὸ κράτος δικαιοτέρον ἢ ὁ Λουδοβίκος ΙΔ'. Ἐκ Δρέσδης, ὅπου διατρίβει μετὰ τὰς ἀκάρπους νίκας τοῦ Λουτξεν καὶ τοῦ Βάουτζεν ἐν ἔτει 1813 καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς αὐτοῦ συγκροτηθείσης φονικῆς μάχης, πέμπει μακρὰς ὁδηγίας πρὸς τὴν αὐτοκράτειρα καὶ τὸν ἀρχιγραμματεῖα τῆς ἐπικρατείας, ἀφορώσας εἰς ζητήματα ἡγεμονικῆς δράσεως, εὐπρεπείας καὶ ἐθιμοτυπίας. Κάποτε αἱ περὶ τούτου ἰδέαι τοῦ ἔχουσιν ἔμπνευσιν καὶ διατύπωσιν μακιαβελικὴν. Ἄλλ' ἄρα γε οἱ ἐκ Τοσκάνης πρόγονοί του δὲν ἦσαν συμπολιῖται τοῦ μεγάλου Φλωρεντινοῦ ἀρχιγραμματέως; Εἰς ἀταβισμόν λοιπὸν ἀποδοτέον καὶ αὐτό, ὅπως παραδέχεται ὁ Ταῖν ὅτι ἀνέζη εἰς αὐτὸν τὸ φιλοπόλεμον μένος τῶν ἰταλῶν **Condottieri** τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἡ ἀστυνομία τοῦ Κράτους του ἰδιαίτερος τὸν ἀπασχολεῖ· αὐτὸς εἶνε πράγματι ὁ φυλάσσων τοὺς φύλακας. Αἱ περὶ αὐτῆς ὁδηγίαι τοῦ ἔχουσι πολλάκις τύπον ἀποφθέγματος. «Ἡ ἀστυνομία Κράτους μεγάλου, γράφει πρὸς τὸν Σαβαρύ, πρέπει νὰ εἶνε πολὺ περισσευμένη, ἰδίως περὶ τοὺς λόγους» καὶ ἄλλοτε πάλιν: «Ἡ τέχνη τῆς ἀστυνομίας συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ βλέπῃ ὅ,τι εἶνε ἀνωφελές νὰ βλέπῃ.» Τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα φέρει ἐπιστολὴ τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 17 Δεκεμβρίου 1811 ἣτις εἶνε ἀληθῶς περιεργωτάτη. Παραπονεῖται ἐν αὐτῇ διότι αἱ ἐφημερίδες τῆς Τοσκάνης ἀνέγραφον ἐν λεπτομερείᾳ τὰ τοῦ βίου καὶ τῆς διαίτης τῆς ἀδελφῆς του Ἑλίζας Βατσίόκην, Μεγάλης Δουκίσσης τῆς Τοσκάνης, ἐνῶ οὔτε καμμία ἀνάγκη ὑπάρχει οὔτε σημασίαν τινὰ ἔχουσιν αἱ πράξεις μιᾶς Μεγάλης Δουκίσσης. Περὶ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἀλλάζει. Περὶ αὐτῶν δογματίζει ὅτι πρέπει ὁ τύπος ν' ἀναφέρῃ τὰς καθημερινὰς ἀσχολίας των, διότι ὁσάκις σιγᾷ δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸ φιλοπερίεργον πλῆθος νὰ ἐξετάζῃ καὶ νὰ ποιῇ αὐθαιρέτους εἰκασίας ἐπὶ βλάβῃ αὐτῶν. Ἐν γένει ὅμως ἐφρόντιζε νὰ τηρῇται πάντοτε ἡ δέουσα ἀπόστασις μετὰ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν του, πρὸς οὓς δὲν ἡσθάνετο ὑπερβολικὴν στοργήν, μολονότι διένειμεν εἰς αὐτοὺς θρόνους καὶ σκῆπτρα ὡς ἀθύρματα. Πρὸς τὸν ἀδελφόν του Λουδοβίκον, βασιλέα τῆς Ὁλλανδίας ἐγγράφε ποτε ἐν τῇ ἐωσφορικῇ ἐπάρσει: «Πασίγνωστον εἶνε ὅτι ἄνευ ἐμοῦ δὲν ὑπάρχει σωτηρία, ὅτι ἄνευ ἐμοῦ δὲν ὑπάρχει ὑπόληψις, ὅτι ἄνευ ἐμοῦ εἶσαι μηδὲν...» Μόνον ἴσως πρὸς τὴν ἀδελφὴν του Παυλίαν Βοργέζε, τὴν περι-

καλλεστάτην, ἥτις δὲν ἐδίστασε νὰ σταθῇ γυμνὴ ὡς ὑπόδειγμα πρὸ τοῦ ἐνθέου γλύπτου Κανόβα, ἔδειξεν ἰδιαιτέραν τινὰ ἀγάπην καὶ ἡ τοιαύτη προτίμησις παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς σκανδαλώδεις διαδόσεις. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκφράζηται ὅπως ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἐπιστολῇ πρέπει νὰ ἔτρεφεν ἄκραν περιφρόνησιν πρὸς τὴν ταλαίπωρον Ἑλίζαν Βατσιοῦκη, τὴν ἐτέραν ἀδελφὴν του!

*

* *
Ἡ τελευταία ἐπιστολὴ τῆς συλλογῆς φέρει χρονολογίαν 29 Μαΐου 1815. Ἡ βραχεῖα λάμψις τοῦ Ἐκατονθημέρου πλησιάζει νὰ δύσῃ. Ὁ Ναπολέων ὅμως εὐδὲν ἀπέμαθεν ἐκ τῶν πρώτων ἑξεῶν του· τὰ παθήματα δὲν τὸν κατέστησαν ἐπιεικέστερον καὶ μὲ τὴν συνήθη του αὐταρχίαν γράφει πρὸς τὸν Φουσέ, ἐπανελθόντα εἰς τὴν εὐνοίαν του καὶ ἀναλαβόντα τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας περὶ τῆς ἀμέσου συλλήψεως προσώπων τινῶν ἐνεχομένων εἰς τὴν βανδεανὴν ἐξέγερσιν, προσθέτει δὲ ἐν τέλει : «Καί-ρὸς εἶνε ἐν τούτοις ἡ ἀστυνομία νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ πλέον τὸ ἀτιμώρητον κήρυγμα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Περιστοιχιζόμεθα πανταχόθεν ἀπὸ ἀνταρσίας, ἐνεκα τῆς ἀκατανοήτου ταύτης ἀδρανείας. Πρέπει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα νὰ τελειώσῃ!»

Ἡ τελευταία αὕτη φράσις εἰμαρτο νὰ ἐκπληρωθῇ ταχέως, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἄλλον ἀφ' ὅ,τι ἐννόει ἐκεῖνος. Μετὰ εἴκοσι ἀκριβῶς ἡμέρας τὰ τηλεβόλα τοῦ Βατερλώ ἐστήμαινον τὴν λῆξιν τῆς παραδόξου καὶ μοναδικῆς ἐν τῇ Παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ ἐποποιίας καὶ τὸ πρᾶγμα ἔληγεν ἀφ' ἑαυτοῦ. Τοιαῦται μοιραῖαι συμπτώσεις ὑπάρχουσι πλείονες τῆς μιᾶς ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ναπολέοντος. Οὕτως εἰς χειρόγραφον τῶν μαθητικῶν του χρόνων, ἀνευρεθὲν καὶ δημοσιευθὲν μετὰ τὸν θάνατόν του, περιεῖχeto πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ εἰδὸς τι λεξικοῦ γεωγραφικῶν ὀνομάτων παρ' αὐτοῦ καταοτισθέν. Τελευταῖον δ' ἐν τῷ λεξικῷ τούτῳ ὄνομα ἐσημειοῦτο τὸ ἐξῆς : «Ἀγία Ἑλένη, μικρὰ νῆσος ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ, ἀνήκουσα εἰς τοὺς Ἀγγλους.»

Ἡ Ἀττὴ ἀρὰ γε ὠδήγει τὴν χειρὰ τοῦ ἀσήμου μαθητοῦ τῆς ἐν Βοιέννῃ σχολῆς νὰ σημειώσῃ τελευταῖον τὸ ὄνομα τοῦ σκοπέλου ἐνθα ἔμελλε νὰ λήξῃ τὸ πολύχροτον στάδιόν του, τοῦ Καυκάσου αὐτοῦ τοῦ νεωτέρου Προμηθέως ;

* *

*

Τὸ εὖρος τῆς διανοίας, ἡ διαυγής καὶ φαεινὴ σύλληψις τῆς ἰδέας, ἡ ἀκοίμητος δρᾶσις τῆς ψυχῆς, τὸ σθένος τῆς θελήσεως, ἡ ἀγέρωχος καὶ ἀπεριόριστος πρὸς ἑαυτὸν πεποίθησις, ὅλα τὰ συ-

στατικά, τὰ τε θαυμαστά καὶ τὰ ψεκτὰ τοῦ χαρακτῆρός του, τοῦ ὑψηλοῦ ἀλλὰ καὶ ἐκτρόπου, κατοπτρίζονται εἰς τὰ ψυχία αὐτὰ τῆς ἀλληλογραφίας του. Αἱ ὁρμαὶ τῆς ψυχῆς του τῆς ἀτιθάσσου ἀντηχοῦσιν ἐν αὐτοῖς ὡς ὁ ρυθμικὸς κρότος τῶν πετάλων τοῦ πολεμικοῦ του ἵππου καὶ διὰ μέσου τῶν γραμμῶν διαφαίνεται ὁ *Corse au cheveux plats*, ὅπως τὸν λέγει ὁ *Barbier*, μὲ τὸν πῖλον τὸν ἱστορικὸν καὶ τὴν ἱστορικὴν φαιὰν ἐφεστρίδα, ὅτε μὲν ἱλαρὸς καὶ θριαμβεύων, ὅτε δὲ σκυθρωπὸς καὶ περίφροντις, ὡς παρίσταται εἰς τοὺς δύο περιφήμους πίνακας τοῦ Μεσσονιέ.

Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, ὅπως καὶ παντὸς ἄλλου ἔργου ἐνδεικτικῶς τοῦ χαρακτῆρός του, τὸ συμπέρασμα ἐπέρχεται ραγδαῖον εἰς τὰ χεῖλη, συνοψιζόμενον εἰς τὴν ἀναλλοίωτον φράσιν :

— Ὁ Μέγας Ναπολέων ἦτο . . . μέγας ἀνὴρ !

Ἄλλὰ συγγνώμην ! . . . τώρα μόνις συλλογίζομαι κᾶτι. Αὐτὸ τὸ ἐπίθετον μέγας εἰς τὴν χώραν μας ἔχει τριβὴν τόσον ἐκ τῆς πολλῆς χρήσεως, ὥστε κατήντησε πολὺ λεπτὸν. Ἡ νεωτέρα ἱστορία μας, ἥτις χαράσσεται μὲ τὴν ἄστατον καὶ ἐπιτόλαιον γραφίδα τῆς καθημερινῆς δημοσιογραφίας, ἀπονέμει συνήθως μὲ τόσην ἀφειδίαν αὐτὸν τὸν χαρακτηρισμὸν, ὥστε ἐνοθεύθη εἰς τὴν χώραν μας τὸ διεθνὲς μέτρον τῆς ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως τῆς ἀξίας τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Καὶ καθὼς εἰς τὰ μυθολογικὰ ταξείδια τοῦ Γκύλλιβερ, οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν συμβαίνει πολλάκις τὰ παρ' ἄλλοις μικρὰ νὰ θεωρῶνται μεγάλα καὶ τὰνάπαλιν.

Διὰ τοῦτο προκειμένου περὶ ἀνδρῶν τοιοῦτων προτιμότερον νὰ παραλείπωνται τὰ ἐπίθετα, ἅτινα ἄλλως οὐδὲν προσθέτουσιν εἰς τὴν δόξαν των, καὶ διὰ νὰ ὑπάρχῃ πάντως διαφορὰ μεταξὺ τοῦ δεσμώτου τῆς Ἀγίας Ἐλένης καὶ τοῦ τυχόντος μικροφιλοδόξου, εἰς ὃν τὸ ἐπίθετον μέγας προσκολλᾶται ὡς τενεχὲς εἰς τὴν οὐρὰν σκύλλου, ἡ τελευταία συμπερασματικὴ φράσις πρέπει νὰ τροποποιηθῇ ὡς ἑξῆς :

— Ὁ Ναπολέων ἦτο . . . Ναπολέων

ΧΑΡ. ΑΝΝΙΝΟΣ